

BESLUT

Datum
2026-10-01

Dnr
7234-2025

Sid
1 (6)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Socialnämnden i Vänersborgs kommun får kritik för att den uppmanat skolpersonal att ställa frågor till ett barn med anledning av en orosanmälan från skolan

Beslutet i korthet: I juni 2025 mottog socialtjänsten en orosanmälan avseende ett barn som var åtta år gammalt. Samma dag kontaktade socialtjänsten barnets skola och bad rektorn att uppmana en specialpedagog att ställa frågor till barnet och sedan återkomma till socialtjänsten. Specialpedagogen kontaktade därefter socialtjänsten och informerade om att ett samtal med barnet hade genomförts samt vad barnet hade berättat. Nämnden inledde samma dag en utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

JO konstaterar att nämndens dokumentation av händelsen med styrka talar för att samtalet ägde rum innan utredningen hade inletts, dvs. under den s.k. förhandsbedömningen. Under sådana förhållanden hade ett samtycke från vårdnadshavarna krävts för att nämnden skulle få tala med barnet. Något samtycke fanns inte. Det fanns enligt JO därför inte heller förutsättningar för nämnden att uppmana skolpersonal att genomföra samtalet på nämndens uppdrag.

Under JO:s utredning förde nämnden emellertid fram att samtalet hade ägt rum efter att utredningen hade inletts och att det därför enligt 11 kap 10 § tredje stycket SoL fanns rättsliga förutsättningar för att samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke. JO framhåller att bestämmelsen inte ger uttryck för annat än att det är socialnämndens uppdrag att genomföra samtal med barn. Någon möjlighet för en nämnd att, på så sätt som skedde i förevarande fall, lämna över genomförandet av den åtgärden till en annan myndighet finns alltså inte. Vidare konstaterar JO att nämnden svårigen kan uppfylla sitt ansvar för hur ett barnsamtal genomförs om samtalet utförs av någon annan aktör och utan att företrädare för nämnden är närvarande.

JO kritiserar nämnden för att den uppmanade skolpersonal att samtala med barnet utan att det fanns rättsliga förutsättningar för det.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på socialtjänsten i Vänersborgs kommun och handläggningen av ett ärende avseende AA:s barn. AA framförde bl.a. att socialtjänsten hade instruerat en anställd vid barnets skola att ställa en viss typ av frågor till barnet.

Utredning

JO hämtade in handlingar från socialtjänsten. Därefter begärde JO att Socialnämnden i Vänersborgs kommun skulle yttra sig över anmälan angående socialtjänstens uppmaning till skolpersonalen att samtala med barnet.

I sitt yttrande uppgav nämnden bl.a. följande. Den 23 juni 2025 kom det in en orosanmälan från skolan avseende AA:s barn. En socialsekreterare tog därefter kontakt med skolans rektor för att ställa frågor. I samband med det bad socialsekreteraren rektorn att uppmana skolpersonal att ställa kompletterande frågor till barnet och därefter återkomma till socialsekreteraren. Uppmaningen handlade inte om att skolpersonalen skulle ställa utredande frågor till barnet utan om att uppgifterna i orosanmälan behövde kompletteras. Åtgärden vidtogs för att skydda barnet. Samtalet ägde inte rum under förhandsbedömningen utan efter att utredningen hade inletts. Det framgår dock inte tydligt av dokumentationen. Skolpersonalen som samtalade med barnet var en person som barnet var trygg med och nämnden gjorde bedömningen att den personen var bäst lämpad att ställa frågorna till barnet. Nämndens bedömning är att handläggningen skett i enlighet med lagstiftning och rutiner men att dokumentationen har brustit.

AA kommenterade nämndens yttrande.

Bedömning

Inledning

Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag (2025:400) i kraft och ersatte den tidigare gällande socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Vid den tidpunkt som den utredda händelsen avser var 2001 års socialtjänstlag tillämplig. I det följande redovisas därför bestämmelserna i den lagen.

AA har klagat på socialtjänstens handläggning i flera avseenden. Jag har valt att inrikta min granskning på socialtjänstens uppmaning till skolpersonalen att ställa frågor till barnet.

Socialnämndens möjlighet att samtala med barn under en förhandsbedömning och under en utredning

Jag vill inledningsvis framhålla att socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne. (Se 1 kap. 1 och 2 §§ och 3 kap. 5 § SoL.)

Ett barns vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter (se 6 kap. 11 och 13 §§ föräldrabalken). Det innebär att alla åtgärder som rör ett barn ska ske i samförstånd med barnets vårdnadshavare, om det inte finns stöd för något annat i lag.

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom en ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan ge skäl till någon åtgärd av nämnden (se 11 kap. 1 § SoL). När en sådan anmälan rör barn eller unga ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd (en s.k. skyddsbedömning). Beslut att inleda eller inte inleda utredning ska, om det inte finns synnerliga skäl, fattas inom fjorton dagar efter det att anmälan har kommit in. (Se 11 kap. 1 a § SoL).

Huruvida nämnden ska inleda en utredning eller inte med anledning av en anmälan om oro för ett barn avgörs från fall till fall genom en s.k. förhandsbedömning. En förhandsbedömning är inte en mindre utredning utan just en bedömning av om en utredning ska inledas eller inte eller om barnet är i behov av omedelbart skydd. Nämnden ska därför inte vidta några utredningsåtgärder, som t.ex. att hämta in uppgifter från utomstående, under förhandsbedömningen. En förhandsbedömning ska i första hand grundas på innehållet i anmälan och nämndens tidigare kännedom om barnet eller familjen, t.ex. uppgifter i en personakt eller tidigare anmälningar. Om innehållet i anmälan behöver förtydligas kan dock en förnyad kontakt tas med anmälaren. (Se prop. 2012/13:10 s. 57 f., JO 2012/13 s. 274, dnr 1909-2010 och JO:s beslut den 19 november 2019, dnr 6384-2018.)

Under förhandsbedömningen får nämnden ta kontakt med det barn eller de vårdnadshavare som anmälan rör. I vissa fall kan ett barn på grund av sin ålder och mognad själv bestämma om han eller hon vill tala med socialtjänstens handläggare. I andra fall gäller att ett sådant samtal endast kan hållas om barnets vårdnadshavare har lämnat samtycke till det. (Se JO 2016/17 s. 519, dnr 3891-2014.)

Vid en utredning enligt 11 kap. 2 § SoL av om nämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får barnet däremot höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande (se 11 kap. 10 § tredje stycket SoL). JO har tidigare uttalat att en allmän utgångspunkt är att vårdnadshavarens inställning till att samtal hålls med barnet ska efterfrågas och i största möjliga mån beaktas även i sådana situationer (se t.ex. JO 2020/21 s. 445, dnr 2476-2018).

Min bedömning

Av utredningen i ärendet har bl.a. följande framkommit. Den 23 juni 2025 mottog socialtjänsten en orosanmälan avseende AA:s barn som var åtta år gammalt. Samma dag kontaktade socialtjänsten barnets skola och bad rektorn att uppmana en specialpedagog att ställa frågor till barnet och därefter återkomma till socialtjänsten. Specialpedagogen kontaktade därefter socialtjänsten och informerade om att ett samtal med barnet hade genomförts samt vad barnet hade berättat. Nämnden inledde samma dag en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.

Nämnden har i sitt yttrande till JO uppgett att samtalet till skolan genomfördes först efter att utredningen hade inletts. Av journalanteckningarna framkommer dock att de uppgifter som barnet lämnade till specialpedagogen vägdes in i motiveringen till beslutet om att inleda en utredning. Kontakten med skolan och specialpedagogens återkoppling om samtalet med barnet har därtill i journalen antecknats under rubriken "Kontakter under förhandsbedömningen". Det kan även konstateras att redovisningen av skolans samtal med barnet har antecknats före nämndens bedömning att en utredning skulle inledas och även före dokumentationen av det beslutet. Jag har därutöver noterat att nämnden i sitt yttrande till JO framfört att uppmaningen till skolan om att ställa frågor till barnet skedde i syfte att komplettera eller förtydliga skolans anmälan. Enligt min bedömning talar dessa omständigheter med styrka för att samtalet med barnet genomfördes under förhandsbedömningen och innan utredningen hade inletts.

Med det som utgångspunkt har jag har inga synpunkter på att kontakt togs med anmälaren, i detta fall rektorn, för att förtydliga innehållet i orosanmälan. Jag kan dock konstatera att barnet bara var åtta år gammalt när samtalet ägde rum. Det är tydligt att ett så litet barn inte själv kan ta ställning till om han eller hon vill samtala med socialtjänsten. Något samtycke till att genomföra samtalet hämtades inte heller in från vårdnadshavarna. Givet att samtalet med barnet skedde under förhandsbedömningen saknades det alltså förutsättningar för nämnden att samtala med barnet. Det fanns då givetvis inte heller möjlighet för nämnden att uppmana skolpersonal att genomföra samtalet på nämndens uppdrag.

Som har redovisats är nämndens uppfattning att samtalet med barnet ägde rum efter att utredningen hade inletts. Enligt nämnden var trots det syftet med samtalet inte att ställa utredande frågor till barnet. Nämnden har dock också redovisat att samtalet handlade om de omständigheter som låg till grund för skolans orosanmälan och att det genomfördes för att kunna bedöma om en skyddsaspekt förelåg. Jag kan mot den bakgrunden inte komma till någon annan slutsats än att syftet med samtalet var att utreda barnets behov av skydd och stöd.

Frågan är då om det under utredningen fanns rättsliga förutsättningar för nämnden att inhämta uppgifter från barnet på det sätt som skedde.

Kommunens uppgifter inom socialtjänsten fullgörs av den eller de nämnder som kommunfullmäktige bestämmer (2 kap. 4 § SoL). Annat har inte framkommit än att det i Vänersborgs kommun är Socialnämnden som utför uppgifter inom socialtjänsten. Det är alltså den nämnden som ansvarar för, och genomför, utredningar på socialtjänstens område.

Det ligger i sakens natur att olika myndigheter, såsom skola och socialtjänst, i viss utsträckning bör och ska samarbeta i frågor som rör barns behov av skydd och stöd. Myndigheterna har emellertid olika uppdrag. Ett uppdrag som tillfaller

socialnämnden är att utreda om ett barns situation och behov av skydd och stöd kräver ett ingripande från nämndens sida. När nämnden fullgör det uppdraget har den att arbeta utifrån de regler som gäller för dess verksamhet.

I 11 kap. 2 § SoL regleras socialnämndens möjlighet att under en utredning om ett barns behov av skydd och stöd hämta in uppgifter utan vårdnadshavarens samtycke. I bestämmelsen anges att socialnämnden i en sådan utredning, för bedömningen av behovet av insatser, får konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Bestämmelsen ger nämnden rätt att bl.a. kontakta andra myndigheter, såsom skolan, för att få del av information som finns där.

JO har tidigare uttalat sig om huruvida det är möjligt att med stöd av bestämmelsen i 11 kap. 2 § SoL samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke. Enligt JO innebär bestämmelsen inte någon annan inskränkning i vårdnadshavarens bestämmanderätt än att nämnden får vända sig till utomstående för att be om uppgifter. (Se JO 2006/07 s. 212, dnr 1059-2003 och 4857-2003.) Det finns alltså inte någon möjlighet för nämnden att med stöd av bestämmelsen i 11 kap. 2 § SoL hämta in uppgifter från ett barn utan vårdnadshavarens samtycke om ett sådant samtycke annars hade krävts med beaktandet av barnets ålder och mognad.

En sådan möjlighet finns emellertid genom bestämmelsen i 11 kap. 10 § tredje stycket SoL. I förarbetena till den bestämmelsen anfördes bl.a. att en viktig sida av att socialnämnden ska ha rätt att samtala med barn i utredningssyfte är att nämnden därigenom får tillfälle att informera barnet om vilka stödåtgärder som kan erbjudas och vart barnet kan vända sig om ett hjälpbehov uppstår i framtiden. Det framfördes även att det är socialnämnden som bör råda över de omständigheter under vilka ett samtal med barn äger rum. (Se SOU 2007:52 s. 149 och prop. 2009/10:192 s. 19.)

JO har tidigare uttalat att det är nämnden som ansvarar för hur ett samtal med barn genomförs. Nämnden ska ha barnets bästa för ögonen när den genomför samtalet och säkerställa att barnets integritet skyddas i en sådan situation. (Se JO:s beslut den 8 april 2021, dnr 7575-2019.)

I sitt yttrande till JO har nämnden redovisat att uppmaningen till skolpersonalen att samtala med barnet bedömdes vara till barnets bästa och för att ge barnet rätt att komma till tals. Jag har inte någon anledning att ifrågasätta att det var en del av ändamålet med samtalet. Som jag redovisat ovan har nämnden möjlighet att vidta vissa särskilt angivna åtgärder under en utredning om ett barns behov av skydd och stöd. Genom bestämmelsen i 11 kap. 10 § tredje stycket SoL får socialnämnden under en sådan utredning även möjlighet att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke. Bestämmelsen ger inte uttryck för annat än att det är socialnämndens uppdrag att genomföra samtal med barn. Någon möjlighet för en nämnd att, på så sätt som skett i förevarande fall, lämna över genomförandet av den åtgärden till en annan myndighet finns alltså inte. Jag kan för egen del även konstatera att nämnden svårligen kan uppfylla sitt ansvar

för hur ett barnsamtal genomförs om samtalet utförs av någon annan aktör och utan att företrädare för nämnden är närvarande.

Min slutsats är alltså att det inte fanns förutsättningar för nämnden att uppmana skolpersonal att samtala med barnet på det sätt som skedde. Det gäller alldeles oavsett om samtalet ägde rum under förhandsbedömningen eller efter att utredningen hade inletts. För detta förtjänar nämnden kritik.

Det som i övrigt har kommit fram i ärendet föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Ellinor Gustavsson har föredragit ärendet och tf. byråchefen Maria Karlströms har deltagit i beredningen.